

Kanaatimizce böyle yazarları belli olmayan kitaplar, ayrı bir başlık altında verilseydi ve ayrıca bütün kitaplar, dergilerde olduğu gibi kronolojik bir tasnife de tabi tutulsalardı, katalogun kullanımı açısından daha da iyi olurdu. Gerçi eserin sonunda yer alan Dizin'de Kitap Adları indeksi bulunmaktadır. Ama burada kitaplar kronolojik değil, alfabetik olarak sıralandığı için, yıllara göre İzmir'deki kitap yayın faaliyetini de görmek mümkün olmamaktadır.

Kitap isimleri katalogunun kıymetini arttıran önemli bir yönü de pek çok kitabın bibliyografik künyesinden sonra, o kitabın yazıldığı dönemin dergi veyahut gazetelerinde çıkan yayın ilanlarının da bibliyografik bilgi olarak verilmesidir. Geniş ve titiz bir periyodik taramasına dayanan bu ek bilgiler, hem Rumi ve Hicri tarihlerdeki karışmalar sebebiyle düşülen yayım tarihi hatalarını izale edecek, hem de buradan hareketle ilanın kendisine gidecek araştırmacılar için aydınlatıcı yeni bilgiler sağlayacaktır.

Kitabın ikinci bölümü ise süreli yayınlara ayrılmıştır. Bu bölüm "A-Gazeteler" ve "B-Dergiler" şeklinde iki alt başlığa bölünmüş ve İzmir'de neşredilen süreli yayınlar burada alfabetik olarak listelenmiştir. Yazar bu bölümde, her gazete ve dergi için, sahib-i imtiyazı, sermuharriri, basıldığı matbaa, ne zaman ve kaç sayı çıktığı, hangi kütüphanelerde bulunduğu gibi önemli kısa bilgiler de vermektedir. Ayrıca neşrinden haberdar olunan, ancak kütüphanelerde bulunmayan süreli yayınların yayın hayatına ait bilgiler de yine gazete ve mecmua haberlerine ve yayın ilanlarına dayanılarak verilmiştir. İkinci bölümün bu ikili tasnifinden sonra "C-Gazete ve Dergilerin Kronolojisi" kısmı gelmekte, İzmir'in gazete ve dergileri, yayına başladığı yıllara göre kronolojik olarak sıralanmaktadır.

Bu iki bölüm, yazarın da "Sunuş"ta belirttiği gibi, İzmir'in gazeteci ve yazar kadrosunu, ayrıca İzmir'deki basın yayın hayatının genel görünümünü vermektedir.

Bu genel görünüm, eserin "Dizin"inde yer alan "A-Kişi, Yer ve Matbaa Adları" ve "B-Kitap Adları" ile daha da belirginleşmektedir.

M. Fatih ANDI

Abdülaziz Bey, *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri*, Yayına Hazırlayanlar: Prof. Dr. Kâzım Arısan, Duygu Arısan Günay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2 cilt, İstanbul 1995, XIX+609 s., ISBN 975-333-024-3.

Osmanlı toplum araştırmaları üzerinde çalışan bilim adamlarının yokluğunu hissettikleri kaynakların başında sıradan halkın doğumdan ölüme günlük hayatını, evlenmesini oyunlarını, türlü inanışlarını, âdâb-ı muâşeretini, türlü toplum kesimlerini, dedikodularını, beddua ve küfürlerini, kısacası folklorunu bütünüyle ele alan eserler gelir. Musahibzade'nin *Eski İstanbul Yaşayışı* (İstanbul 1948), M. Halit Bayrı'nın *İstanbul Folkloru* (İstanbul 1947), Ali Rıza Bey'in *Bir Zamanlar İstanbul* (Tercüman Yay.) gibi eserleri belli başlı kaynaklardır. Ayrıca çok sistemli olmasa da R. Ekrem Koçu'nun ve Süheyl Ünver'in hemen hemen bütün eserleri İstanbul folkloru ile ilgili çalışmaların temel kaynaklarıdır. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ni ise tarihî kaynakların başına yerleştirmek gerekir. Bu sahada kaynak olarak kullanılabilir çok mühim bir çalışma olan Abdülaziz İbn Cemaleddin'in (d.

1850- ö. 1918) orijinal ismi *Âdât ve Merâsim-i Kadîme, Tabirât ve Muâmelât-ı Kavmiyye-i Osmâniyye* olan eseri de yayımlanarak ilim âleminin istifadesine sunuldu.

Eseri yayıma hazırlayan Kâzım Arısan ve Duygu Arısan Günay'ın ifadelerine göre, çalışmanın aslı kendilerine 14 defterlik bir müsvedde halinde ulaşmış. Arısan ve Günay eserin dilini sadeleştirerek, yer yer bazı başlıklandırma ve bölümlendirme tasarruflarında bulunarak, ayrıca esere notlar, sözlük ve bibliyografya ekleyerek yayıma hazırlamışlardır. Böylece aslında unutulmuş veya kaybolmuş sayılabilecek olan mühim bir kaynak ilk defa gün ışığına çıkmış oluyor.

Esas olarak İstanbul alınmakla birlikte, genelde Osmanlı folkloru araştırmaları için son derece önemli ve zengin bir kaynak niteliğinde olan eserde, önsözden sonra doğumla ilgili çeşitli âdetler, inanışlar uygulamalar; çocuk folkloru (s. 11-54); eğitim ile ilgili gelenekler (s. 55-105); evlenme (s. 106-136) gibi günlük hayatın türlü safhaları genişçe anlatılıyor. Bunlardan sonra giyim kuşam (s. 223-231), dinî günler, bayramlar, uğurlama ve karşılamalar gibi törenler anlatılmış (s.246-272). Halk sağlığı (s. 346-358), inanışlar, sihir, büyü ve bu işleri yapanlar (359-374), spor ve sportif oyunlar (375-382), musiki ve meddah, karagöz gibi seyirlik oyunlar (383-403) da geniş olarak anlatılıyor. "Osmanlı Toplumundan Çeşitli Kesimler" (s. 311-345) başlığı altında toplumun alt kesimlerini teşkil eden gruplar hakkında son derece zengin, bir çoğu doğrudan gözleme dayalı bilgiler var. Ancak daha da kıymetlisi bizce "Dil ve Edebiyata Dair Bilgiler" (s. 404-457) bölümünde verilen malumdur. Her ne kadar sistematik olmasa da burada Türkiye Türkçesinin başka kaynaklarda yer almamış söz varlığını, deyimlerini, atasözlerini, ölçülü sözlerini, beddualarını, kalıp sözlerini buluyoruz. Meslek ve cemaat argoları dışında, çoğu zaman bizde henüz kategorize bile edilmemiş bazı dil kalıpları Abdülaziz Bey tarafından tespit edilmiş bulunuyor. Mesela, günlük hayatta çok sık kullanılmış olması muhtemel olan ve kalıp halinde nesilden nesile aktarılan şu ifadelerin bizde ıstılâhî bir karşılığı yoktur: *Ah o günleri mumla arıyorum; akrabası değil mi, çocuğun kanı kaynıyor; artık ayağımızın pabucu başımıza çıktı; artık takmış takıştırmış, iki dirhem bir çekirdek; haydi oradan elâlem maskarası; haydi oradan gudubet; kadının içi çift çarşısı; laf değil a söz ola; nafiye yutkunma senin ağzının harcı değil; zavallı kan içiyor da kızılık hoşafı diyor; zavallı kızın ağzı var dili yok* vs. Yine bunların dışında dua ve beddualar, kullanılan ve terkedilmiş isimler gibi önemli bilgiler bu bölümde yer almaktadır.

Eseri yayıma hazırlayanlar, biyografilerinden anlaşıldığı kadarıyla Osmanlı araştırmaları sahasının amatörü olmakla birlikte, birisi tıp, diğeri arkeoloji sahasında uzman ilim adamlarıdır. İlmî çalışmanın gerektirdiği titizliği ve araştırmayı bu eserin yayımında göstermişler, eseri hazırladıkları notlar ve sözlükle zenginleştirmişlerdir. Bu titizlikleri sebebiyle onları kutlamak ve teşekkür etmek isterim. Bunun yanında bazı kelime ve tabirlerin okunuşunda aksamalar göze çarpmaktadır. Bu noktada hem yayımcıdan, hem de eseri hazırlayanlardan müteakib baskılarda göz önünde tutulması dileğiyle bazı temennilerimiz vardır: Her şeyden önce böyle bir eserin aslına ulaşmak, araştırmacı için son derece önemlidir. Meselâ bazı okunamayan yerler üç nokta konularak boş bırakılmış. Halbuki usulen bu gibi kelimeler Osmanlı harfleriyle yazılsa okuyuculara da kendilerini deneme şansı verilmiş olurdu. Sadeleştirme ise eserin aslının transkripsiyonundan sonra yapılmalı idi. Çünkü bu

işin adı itiraf edelim ki aslında “tercüme”dir. Peki aslı olmayan eserin tercümesi doğru mudur? Ayrıca bu sayede eserde yapıldığı söylenen tasarrufların neler olduğunu başka araştırmacılar kontrol etme, katılma veya katılmama hakkına sahip olurlardı. İndeksin ise yetersiz olduğu görülüyor. Bu bölüme sadece yayımda italik dizilen unsurlar ve belli başlı nesne isimleri, kavramlar alınmış. Dil bahsinde geçen pek çok kelimeye ayrıca yer verilmemiş. Türlü bölümlerde geçen aslında madde başı olacak pek çok isim indekse ve sözlüğe girmemiş. Meselâ, çeşitli keyif vericilerin adları olan *benklik*, *tetune*, *mahlep*, *piyod*, *şınab* (s. 309) gibi kelimeler indekste veya sözlükte yoktur. Ayrıca acaba bu kitapta geçiyor mu diye kontrol etmek istediğiniz bir kelime ve deyim, indekste yer verilmediği için, kitabın türlü bölümlerinde aramak zorundasınız. Bunlar kitaptan faydalanmak isteyenleri yoruyor.

Okuma, açıklama gibi hususlarda, eserin bütünü bu açıdan değerlendirmemiş olmakla birlikte, gözümüze çarpan bazı hususları fikir vermek amacıyla not etmek faydalı olur: s. 422’de geçen *ödlek* kelimesine konulan dipnotta bunun eserin orijinalinde *ötek* şeklinde “yanlış” yazıldığını ve düzeltildiğini öğreniyoruz. Oysa bu kelime yine “ödlek” anlamında ama *ödek* şeklinde Kamus Tercümesi’nde (III, 40) geçer. *tudî* kelimesi (s. 404), bakılan sözlüklerde bulunamadığı söylenmesine rağmen, *todi* “çingene kadını” şeklinde çeşitli kaynaklarda kayıtlıdır. Aslında başka kaynağa da gerek yok, bu eserin 443. sayfasında *tudî* şeklinde okunan kelimeye eserin yazarı “kıbtî” manasını zaten vermiştir. 152. sayfada geçen “Gökbuza’nın kekik balı” “Gebze’nin keki balı” olmalıdır. Eserin bu açıdan baştan sona ayrıca incelenmesi ve aksayan yönlerin tespit edilip düzeltilme yönüne gidilmesi lâzımdır.

Kanaatimce “Sözlük” kısmını geniş tutmaktansa İndeksi geniş tutmak daha istifadeli olurdu. Çünkü sözlük zaten “malum” kaynaklara dayanılarak hazırlanmış. Oysa biz indekste yer almadığı için pek çok bilgiye ulaşmakta güçlük çekildiğini, hatta ulaşamadığını görüyoruz.

Elimizdeki bu çalışma büyük emek sarfıyla ortaya konmuş, Osmanlı ve İstanbul folklorunun şimdiden vazgeçilmez kaynaklarından biri olmuştur. Bu vesileyle, vefat etmiş bulunan Kâzım Arısan’a Allah’tan rahmet diliyor ve Duygu Arısan Günay’ı tebrik ediyoruz. Tarih Vakfı Yurt Yayınları’ndan ise eseri 2. baskısında bir bütün halinde ve biraz daha işlenmiş olarak, hatta orijinaliyle birlikte yayımlamalarını beklediğimizi ifade etmek isterim.

H. DEVELİ

Prof. Dr. Teoman Duralı, *Biyoloji Felsefesi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1992, 350 s.

I. Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü öğretim üyelerinden Teoman Duralı’nın *Biyoloji Felsefesi* isimli eseri, konusuyla ilgili Türkiye’deki ilk eserlerden olma özelliği taşıyor. Duralı, önsözde belirttiği üzere, eserini birbirinden bağımsız okunabilecek “kısm”lar halinde tanzim etmiştir. Birinci Kısım “Biyoloji ve Felsefe” başlığını taşımakta (s.13-166) ve oluş sorunu, evren, dünya, canlı, biyoloji felsefesinin sınırları ve tarifi vs. gibi konuları ele almakta, İkinci Kısım “Biyoloji Felsefesinin Ana Sorunu : Evrim” başlığını taşımakta ve bu konu ile ilgili tartışmaları konu edinmektedir (s. 167-204). Üçüncü Kısım ise “Biyoloji Felsefesinden